

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ІВАНИШИН Володимир Васильович

УДК 631.1:631.3:06

**СИСТЕМА РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА АПК
УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ - 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України
Кабінету Міністрів України

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор
Шкільов Олександр Васильович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри аграрної соціології та
розвитку села

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гавриш Валерій Іванович,
Миколаївський державний
аграрний університет,
професор кафедри організації
виробництва та агробізнесу

доктор економічних наук, професор
Перебийніс Василь Іванович,
ВНЗ Укоопспілки „Полтавський
університет економіки і торгівлі”,
завідувач кафедри маркетингу

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України
Підлісецький Гліб Макарович,
Національний науковий центр „Інститут
аграрної економіки” НААН України,
завідувач відділу цін на матеріальні ресурси

Захист відбудеться “29” листопада 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д
26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природо-користування України за адресою:
03041, м.Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус 3, аудиторія 65

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м.Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус 4, к. 28

Автореферат розісланий “28” жовтня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.І.Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Рівень технічного забезпечення підприємств аграрного сектора АПК України вже протягом тривалого періоду часу залишається вкрай незадовільним. Сільгосптоваровиробники щороку втрачають значну частину як потенційної, так і вже виробленої продукції через відсутність необхідної кількості технічних засобів. Подібна ситуація є загрозливою не лише для самих підприємств як самостійних операторів ринку, а й для держави в цілому, оскільки ця проблема знаходиться в тісному зв'язку з питаннями соціального характеру та продовольчою безпекою держави.

З цілого ряду причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру в Україні було створено ринкове середовище в АПК, за якого сільгосптоваровиробники з низькими доходами не можуть відновлювати зношену та застарілу техніку. Традиційний організаційно-економічний механізм, покликаний забезпечувати своєчасне оновлення технічних засобів, в умовах, що склалися, не працює. При цьому, на даний час підприємства аграрного сектора забезпечені технікою трохи більше, ніж наполовину, а ті технічні засоби, що використовуються нині, зношені на 80-90 відсотків. Таким чином, цілковита деіндустріалізація аграрного сектора, з відповідними від цього наслідками, може стати досить імовірним сценарієм для вітчизняного АПК вже в найближчій перспективі.

Разом з тим низька прибутковість сільськогосподарського виробництва, зумовлена значною мірою відсутністю належного технічного забезпечення, є причиною того, що вітчизняні виробники сільськогосподарських машин і обладнання не можуть реалізувати вироблену техніку і змушені значно скорочувати її виробництво. Це, в свою чергу, руйнує галузь тракторного і сільськогосподарського машинобудування, позбавляючи сільськогосподарські підприємства можливості купувати відносно недорогої техніку вітчизняного виробництва в майбутньому.

Подібний стан речей, безперечно, є неприйнятним, а тому закономірно змушує дослідити і здійснити поглиблений аналіз системи забезпечення сільськогосподарських товаровиробників технікою та виробництва техніки машинобудівними підприємствами; виявити фактори і чинники, які створюють незадовільний стан у цих галузях, розробити і обґрунтувати заходи та викласти пропозиції щодо вирішення цієї проблеми.

Питанням вивчення місця та ролі технічного забезпечення в аграрному секторі АПК своїй праці присвятили багато вітчизняних вчених. Серед них слід виділити Я.К.Білоуська, В.Г.Більського, Л.М.Будняка, А.В.Бурилка, В.І.Гавриша, М.І.Геруна, М.І.Грицишина, П.А.Денисенка, Т.С.Івашківа, А.П.Коржа, І.П.Масла, М.М.Моги-лової, В.І.Перебийніса, С.В.Петрика, В.О.Питулька, Г.М.Підлісецького, Л.В.Пого-рілого, В.Л.Товстопята,

В.М.Трегобчука, В.П.Яковенка. Серед зарубіжних вчених в цій сфері варто назвати назвати М.Беккера, Х.Куіперса, А.Кулена, Е.Мате, Д.Тикс'є, Х.Шенка.

Проте, незважаючи на увагу науки до проблем технічного забезпечення аграрного сектора, ситуація з реальним станом справ в цій сфері в Україні все ж залишається далекою від бажаної. Зокрема, чимало наукових розробок, попри свою теоретичну правильність, не можуть бути застосованими на практиці через їх неузгодженість з фактичною ситуацією в галузі. Методична забезпеченість такої роботи є слабкою і недосконалою. Є проблеми навіть на рівні понятійного апарату, що змушує шукати причини існуючого незадовільного стану ще на етапі розробки методологічних основ проблематики. Таким чином, проведення досліджень в напрямі удосконалення методологічних та методичних засад розвитку системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК буде досить актуальним, що і зумовило вибір теми, мети і основних завдань дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження, результати яких відображено у дисертації, виконані відповідно до тематики науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту бізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема тем „Розробити пропозиції по удосконаленню орендних відносин в сільськогосподарському виробництві” на 2006-2008 рр. (номер державної реєстрації 0106U004246) та „Розробити пропозиції ефективного використання орендованих земель та збереження їх родючості” на 2010-2011 рр. (номер державної реєстрації 0110U003618). В межах даної проблематики автором розроблені методологічні та методичні підходи до удосконалення системи заходів технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методологічних засад формування і розвитку системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК України та обґрунтування заходів їх практичної реалізації для досягнення вищої ефективності використання сільськогосподарської техніки та підвищення результативності аграрного сектора АПК в цілому. Реалізація мети дисертаційної роботи передбачала розв'язання комплексу наступних завдань:

- систематизувати теоретико-методологічні підходи до визначення сутності технічного забезпечення аграрного сектора АПК та їх розуміння на різних історичних етапах становлення економічних формацій з врахуванням можливостей використання в умовах України;
- розробити і обґрунтувати методологічні засади наукового забезпечення формування, функціонування і відтворення технічної бази аграрного виробництва шляхом удосконалення понятійного апарату та основних принципів і підходів його застосування;
- розробити критерії оцінки економічного стану та ефективності функціонування системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК, які б дозволяли здійснювати таку оцінку на основі поєднання різних факторів впливу;

- визначити основні тенденції світового ринку сільськогосподарської техніки та виявити місце в ньому вітчизняних виробників та споживачів технічних засобів з позицій оптимізації виробництва та використання сільськогосподарської техніки в Україні;

- виявити рівень забезпечення аграрного сектора технічними засобами, виходячи із науково обґрунтованих вимог до ведення виробництва;

- встановити рівень залежності ефективності господарювання аграрних підприємств від стану їх технічного забезпечення та виділити основні моменти взаємозв'язку;

- визначити умови ефективного ціноутворення на технічні засоби, з дотриманням вимог еквівалентності міжгалузевого товарообміну та можливостей забезпечення належного рівня прибутковості як виробників техніки, так і її споживачів;

- визначити сутність, призначення і структуру системи державного регулювання цін і доходів в системі заходів технічного забезпечення аграрного сектора АПК, проаналізувати його ефективність та запропонувати шляхи поліпшення;

- обґрунтувати наукові передумови, вимоги, принципи та завдання щодо ефективного функціонування ринку технічних засобів, в тому числі його вторинного сегменту з визначенням напрямів його удосконалення;

- здійснити діагностику економічних умов та узагальнити сучасну практику використання агролізингу в системі технічного забезпечення аграрного сектора АПК, встановити причини неефективного його використання та запропонувати заходи по їх усуненню;

- запропонувати практичні рекомендації щодо удосконалення технічного забезпечення аграрного сектора АПК за рахунок організації та розвитку фірмового технічного сервісу, який би дозволив наблизити виробника до споживача та зробити їх співпрацю більш продуктивною;

- визначити напрями підвищення ефективності використання техніки на основі впровадження інноваційних розробок та технологій, зокрема сучасних систем контролінгу та диспетчеризації роботи техніки.

Об'єктом дослідження є процес розвитку технічного забезпечення аграрного сектора АПК України.

Предметом дослідження виступають теоретичні та методичні підходи до розробки та удосконалення системи заходів, спрямованих на розвиток технічного забезпечення аграрного сектора АПК України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, довідкова література, відповідні нормативно-правові акти. Методологічне забезпечення дослідження ґрунтується на системному підході, який дозволяє розглядати розвиток технічного

забезпечення як невід’ємну складову будь-яких економічних процесів та явищ. Діалектичний та абстрактно-логічний методи використовувалися при узагальненні теоретичних і методичних засад регулювання економічних відносин сільськогосподарських підприємств з виробниками технічних засобів та іншими учасниками ринку техніки. Для моніторингу та аналізу цифрового виразу даних процесів використано економіко-статистичні методи, зокрема такі як порівняння, групування, середні і відносні величини, графічний, побудова рядів динаміки. Проведено моделювання результатів використання технічних засобів на інноваційній основі. Монографічний метод застосовано для вивчення можливостей удосконалення регулювання міжгалузевих відносин шляхом використання досвіду кращих зразків світових моделей такого регулювання. Розрахунково-конструктивний метод дозволив визначити потребу у техніці для ведення господарської діяльності на основі розрахованих об’єктивно необхідних параметрів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному обґрунтуванні методологічних та організаційних основ розвитку технічного забезпечення аграрного сектора АПК та визначенні напрямів його стимулювання. Найбільш важливими науковими результатами, які містять елементи наукової новизни, є такі:

вперше:

- визначається сутність категорії розвитку стосовно технічного забезпечення аграрного сектора АПК: розкриваються мета, зміст та особливий характер процесів розвитку досліджуваної сфери, а також виділяються його складові, поєднання яких у часі та просторі проявляється як передумова багатьох соціально-економічних явищ та процесів в суспільстві (С.7);

- на основі систематизації досліджень та враховуючи потреби господарської практики щодо понятійного апарату покликано характеризувати технічне забезпечення аграрного сектора АПК запропоновано використання понять “експлуатаційний знос” та “часовий знос”, як такі, що більш повно відповідають вимогам аграрного виробництва, порівняно з використовуваними (С.9);

- розроблено методологічні засади наукового забезпечення процесів формування, функціонування та відтворення технічної бази аграрного виробництва, що передбачає обґрунтування основних принципів, стратегічної орієнтації, алгоритмів реалізації та узгоджувальних механізмів в контексті поєднання економічної, технологічної та організаційної складових державної політики щодо підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва за рахунок поліпшення його технічного забезпечення (С.24-25);

удосконалено:

- методологічні підходи до визначення ролі технічних засобів в аграрному виробництві, шляхом виділення та обґрунтування окремих рольових складових, зокрема, функціональної, інфраструктуроутворюючої та результатуотворюючої (С.8-9);

– системно-інтеграційний підхід до розроблення державних цільових програм в сфері сільськогосподарського машинобудування та технічного забезпечення підприємств аграрного сектору з узгодженням загальнодержавних, галузевих, територіальних та мікроекономічних особливостей формування системи технічного забезпечення на основі скоординованої взаємодії та гармонійного поєднання завдань відповідних державних інституцій з інтересами приватного бізнесу (С.24-25);

– систему заходів державної регуляторної цінової політики, спрямованих на оптимізацію цін на ресурси та продукцію підприємств АПК та підвищення їх інвестиційної привабливості, в основу яких покладатиметься принцип еквівалентного міжгалузевого товарообміну, шляхом розробки концептуальних засад визначення таких цін (С.12-13);

– функціональну залежність відносин підприємств сільськогосподарського машинобудування, фірмового технічного сервісу та виробників сільгосппродукції, як складову системи заходів адаптації організаційно-економічного механізму технічного забезпечення аграрного виробництва до умов обмеженого платоспроможного попиту (С.19);

дістали подальшого розвитку:

– синтетичні узагальнення роботи інженерної служби підприємства, які ґрунтуються на оцінці ефективності використання технічних засобів на основі єдиної вимірювальної одиниці, зокрема, 1000 кіловат-годин роботи всіх двигунів внутрішнього згорання і електродвигунів та запропоновано методику такого розрахунку (С.9);

– обґрунтування заходів аналізу ринку технічних засобів, які полягають у комплексній оцінці всіх його складових, зокрема поєднанні в єдину систему оцінювання аналізу загального та конкретного попиту на техніку, аналізу її пропозиції вітчизняними і закордонними виробниками та аналізу ринкових процесів в країні, які здатні здійснювати корегуючий вплив на попит та пропозицію (С.14-15);

– методичні підходи до визначення потреби сільськогосподарського виробництва в необхідній кількості технічних засобів, суть яких полягає у науково-обґрунтованому поєднанні трьох взаємопов'язаних аспектів – визначення якісного складу типів машин, визначення типорозмірів (марок машин) та визначення фізичної кількості обраних типорозмірів машин (С.15-16);

– сутність організаційно-економічної побудови вторинного ринку сільсько-господарської техніки, як дієвого заходу забезпечення аграрних підприємств технологічно необхідним обсягом технічних засобів в умовах обмежених фінансових можливостей та своєчасного оновлення техніки підприємствами, що використовують прогресивні технології і потребують технічного забезпечення на рівні новітніх розробок науки та практики (С.21);

– напрями підвищення економічної, технологічної та енергетичної ефективності використання технічних засобів в сільськогосподарському виробництві за рахунок впровадження інноваційних технологій, зокрема, сучасних систем контролінгу та диспетчеризації роботи техніки, суть яких полягає у суттєвому скороченні непродуктивних витрат технологічних матеріалів, використанні організаційних резервів підвищення продуктивності праці, створення передумов для застосування заходів точного землеробства (С.23).

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в процесі підготовки дисертації результати є певним внеском в теорію, методологію і практику вирішення проблеми розвитку системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК. У прикладному відношенні вони поглиблюють загальноприйняті підходи до процесів реалізації технічних засобів та визначення їх потреби затребуваної сьогодні господарською практикою.

Рекомендовані в роботі методичні підходи пройшли належну апробацію, що підтверджується відповідними документами. Зокрема пропонувані методики оцінки кількісного та якісного складу технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств застосовувалися у роботі Головного управління агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 01-821/53 від 25.05.11) та управління агропромислового розвитку Борщівської районної державної адміністрації Тернопільської області (довідка № 01-976/2-31 від 23.05.11). На мікрорівні рекомендації з поліпшення технічного забезпечення суб'єктів господарювання та впровадження інноваційних технологій використовувалися в ТОВ „Корпорація „Колос ВС” Борщівського району Тернопільської області (довідка № 555 від 23.05.11). Пропозиції щодо удосконалення системи державних заходів, спрямованих на посилення технічного забезпечення аграрного сектору, були схваленими та знайшли застосування в Міністерстві аграрної політики та продовольства України (довідка № 13-1-15/568 від 24.05.11).

Основні теоретичні, методичні та практичні результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисципліни “Організація і планування сільськогосподарського виробництва” (акт про впровадження від 01.06.11). Зокрема, удосконалення понятійного апарату, яким оперує вказана дисципліна; використання в процесі навчання моделювання виробничих ситуацій із застосуванням техніки та оцінка їх результатів; формування інформаційного масиву даних техніко-технологічного характеру.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою, в якій висвітлено авторський підхід до вирішення проблеми підвищення ефективності технічного забезпечення аграрного сектору АПК. Наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, методологічні розробки та результати, одержані при дослідженні доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на П'ятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (м.Київ, Інститут аграрної економіки УААН, 28-29 січня 2003 р.), Шостих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (м.Київ, ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 16-17 січня 2004 р.), Десятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (м.Київ, ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 10-11 квітня 2008 р.) та Дванадцятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (м.Київ, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ, 25-26 лютого 2010 р.), а також Міжнародній науково-теоретичній конференції „Розвиток сільських територій: економічний, соціальний і екологічний аспекти” (м.Київ, НУБіП України, 17-18 березня 2011 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в 29 наукових працях загальним обсягом 57,8 друк. арк., у тому числі 3 монографії (обсяг 44,8 друк. арк.), 21 стаття у фахових виданнях (обсяг 9,25 друк. арк.), з них 2 у співавторстві, та 5 публікацій в інших виданнях (обсяг 3,75 друк. арк.).

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 363 сторінках комп'ютерного тексту і містить 61 таблицю, 12 рисунків та 8 додатків. Список використаних джерел складається із 205 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, задачу, об'єкт, предмет дослідження, відображено наукову новизну і практичну цінність одержаних результатів, їх апробацію, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі - **“Теоретико-методологічні основи системи розвитку технічного забезпечення аграрного виробництва”** - розглядаються загальні підходи до визначення методології дослідження категорії розвитку та, на основі зроблених висновків, проводиться монографічне дослідження технічного забезпечення як економічної категорії, а також його особливостей в аграрному виробництві.

Економічний зміст процесу розвитку технічного забезпечення аграрного виробництва доцільно характеризувати за допомогою однієї з найбільш загальних суспільних та економічних категорій - відтворення. Відтворення означає безперервне повторення, постійне оновлення процесу виробництва. Стабільна наявність факторів виробництва в широкому розумінні означає відтворення продуктивних сил і природного середовища життя людей.

Саме в такому контексті як забезпечення необхідної кількості машин та механізмів відповідного призначення та належної якості слід розглядати економічний зміст формування технічного потенціалу та розвитку технічного забезпечення аграрного сектору економіки. Це не може бути разове формування парку силових та робочих машин, що має місце при організації та початку діяльності окремого сільськогосподарського підприємства. Формування технічного потенціалу та розвитку технічного забезпечення означає постійне підтримання технічних засобів на певному кількісному та якісному рівні у відповідності з потребами технології виробництва продукції, тобто перманентний процес, економічним змістом якого є відтворення.

Серед причин незадовільного технічного стану багатьох галузей економіки науковці називають відсутність у підприємств достатніх власних коштів для придбання необхідних технічних засобів. Тому передумовою необхідних темпів розвитку технічного забезпечення галузі буде підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств. Двома іншими шляхами формування ресурсної бази є залучення позичкових коштів та інвестиції комерційних структур. Таке тлумачення проблеми відтворення в сільському господарстві також не викликає заперечень в умовах конкретної економічної ситуації, що склалась. Проте існують загальні закономірності і шляхи формування технічного потенціалу, які зумовлюються типом економічної системи. Україна в свій час поставила за мету здійснення економічної реформи, змістом якої є демонтаж централізовано регульованої (адміністративно-командної) економіки і побудова економічної системи ринкового типу, в якій провідну роль відіграють механізми саморегулювання. На основі таких засад і функціонує економічний механізм формування технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

В загальному значенні повнота виконання суспільним виробництвом або його частиною (технічними засобами) тих завдань, які перед ним ставляться, розуміється як ефективність. Тому не випадково ефективність використання машин визначається під кутом зору їхньої здатності до виконання певного комплексу робіт, тобто продуктивності за одиницю часу, надійності, економічності.

Саме з продуктивністю техніки фахівці пов'язують і її технологічну ефективність. Такий суто прагматичний підхід має право на існування. Проте він значно звужує роль технічних засобів, що, в свою чергу, невиправдано спрощує підходи до побудови економічних механізмів формування та функціонування технічного забезпечення аграрного сектору, односторонньо характеризує ефективність машиновикористання. За таких обставин і виникає проблема якомога повнішого і об'єктивного з'ясування ролі технічних засобів, які застосовуються в аграрному виробництві.

Вивчення наявних публікацій показує, що головну увагу автори приділяють позитивній ролі технічних засобів у підвищенні продуктивності суспільної праці, зниженні суспільно

необхідних витрат на одиницю роботи або продукції, забезпеченню технологічного процесу відповідними технічними ресурсами. І з такою думкою слід погодитись. Адже сільське господарство довгий час залишалось трудомістким виробництвом, а сама сільськогосподарська праця була важкою і виснажливою.

Не залишилась поза увагою дослідників і негативна роль зростання масштабів застосування технічних засобів у землеробстві, пов'язана зі зниженням родючості ґрунту через його ущільнення. Для тваринницьких галузей констатується поява багатьох хвороб тварин, зумовлених інтенсивною технологією утримання на промислових комплексах.

За цією логікою певні звинувачення можуть бути пред'явлені і меліоративним машинам. Як знаряддя меліоративних робіт, вони справляють негативний вплив на водно-земельні ресурси, збіднюючи і руйнуючи гумусовий шар, вимиваючи поживні речовини при зрошенні в посушливих зонах, забруднюючи дренажними водами природні водойми. І це ще далеко не всі випадки порушення природної гармонії довкілля, що їх спричиняє техніка.

Слід також підкреслити, що до цього часу недостатньо висвітлені в спеціальній літературі соціально-економічні аспекти ролі технічних засобів у сільському господарстві, особливо формування організаційних структур машино-використання та витрат. Тому одним із завдань даного дослідження є надання цілісної системної характеристики ролі технічних засобів в аграрному виробництві як основної передумови розробки досконалих економічних механізмів машино-забезпечення та машиновикористання, орієнтованих на максимальний позитивний кінцевий ефект.

Вивчення та узагальнення спеціальної літератури, а також власні дослідження автора показали, що технічні засоби відіграють в аграрному виробництві важливу і багатопланову роль.

В її складі можна виділити три основних компоненти: 1) функціональний; 2) інфраструктуроутворюючий; 3) результатоутворюючий. Їх основний зміст представлено на схемі (рис. 1).

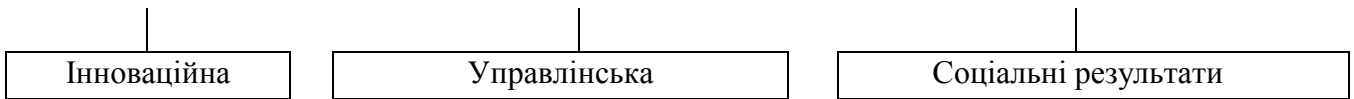

Рис. 1. Структурна схема ролі технічних засобів в аграрному виробництві.

З рис. 1 добре видно, що реальна роль технічних засобів в аграрному виробництві виходить далеко за межі своєчасного виконання певного обсягу технологічних операцій. Таке розширене розуміння ролі технічного забезпечення дозволяє запропонувати, по-перше, провідну вимогу до економічного механізму машинозабезпечення аграрного сектору - стимулювати продаж виробникам не окремих машин, а технологічних комплексів спеціального призначення. По-друге, при визначенні ціни на технічні засоби використовувати нормативно-параметричні підходи, порівнюючи характеристики вітчизняних машин із зарубіжними аналогами і відповідно коригуючи зарубіжну ціну. По-третє, ціну на агросервісні послуги формувати з урахуванням реального їх ефекту у користувача. По-четверте, рекомендувати визначати енергетичну ефективність технічних засобів рослинництва як відношення введеної у виробничий процес енергії до її вмісту в одержаній рослинницькій продукції. По-п'яте, на рівні підприємства визначати загальний обсяг роботи технічних засобів відпрацьованими кіловат-годинами двигунів внутрішнього згорання та електродвигунів, а собівартість 1 тис. кВт-год обчислювати як частку від ділення загальних витрат по технічних засобах на кількість відпрацьованих кіловат-годин.

Оскільки, сформоване на певний момент часу технічне забезпечення в процесі виробництва втрачає свою споживну вартість, тобто здатність виконувати свої технологічні функції, то при побудові понятійного апарату дослідження мети відновлення технічного забезпечення (технічних ресурсів) можна формулювати як підтримання їхньої споживної вартості на тому рівні, якою вона була на момент їх створення, формування у певній підприємницькій структурі. За допомогою технічних термінів відновлення технічних ресурсів можна трактувати як постійне підтримання їх у стані технічної готовності на рівні та в строки, що їх вимагає технологія сільськогосподарського виробництва. Слід підкреслити, що охарактеризована мета зберігається для будь-яких організаційно-економічних форм використання техніки: індивідуальної (на базі одного власника-агробізнесмена), колективної (в кооперативах та машинно-технологічних станціях), на основі прокату і т.п. Проте ця єдина для всіх форм власності та господарювання мета відновлення технічних ресурсів може досягатись різними методами.

Щодо формування понятійного апарату дослідження, то з урахуванням тієї обставини, що при недбалому зберіганні машини можуть зношуватись навіть більше, ніж при експлуатації було б доцільно, на наш погляд, дещо удосконалити теоретичні основи характеристики природи фізичного зносу технічних ресурсів аграрного сектору, ввівши нові поняття "експлуатаційний

знос" замість термінів "фізичний знос першого роду" і "знос від використання" та "часовий знос" замість "знос від невикористання". Ці терміни будуть точнішими, оскільки навіть за ідеальних умов зберігання саме фактор часу відіграє вирішальну роль у втраті машиною своїх технічних характеристик.

Також в процесі дослідження методичного забезпечення різних аспектів формування та використання технічного потенціалу аграрних підприємств було виявлено, що в нинішніх умовах немає можливості зробити бодай поверхову узагальнюючу оцінку діяльності інженерної служби господарства в цілому, оскільки відсутня база оцінки у вигляді якогось кількісно вимірюваного показника. Найчастіше її робота оцінюється загальними результатами, досягнутими підприємством в цілому, тобто прибутком або збитком. Звичайно, в оперативному порядку звертається увага на своєчасність і повноту ремонту технічних засобів, виконання передбачених технологією сільськогосподарських робіт і т.п., але це все часткові оцінки, на підставі яких можна зробити і часткові оціночні висновки. Бракує синтетичних узагальнень. Тому, на наш погляд, було б доцільно вимірювати роботу всіх технічних засобів підприємства якоюсь однією одиницею, обчислювати загальні витрати та розраховувати її собівартість. За одиницю виміру можна взяти 1000 кіловат-годин роботи всіх двигунів внутрішнього згорання (крім автомобілів) та електродвигунів. До складу витрат включити всі технологічні витрати, пов'язані з використанням техніки, ремонтні роботи (включаючи вартість запчастин), так зване нафтогосподарство, витрати на утримання персоналу інженерної служби і т.д.

Отже, розвиток технічного забезпечення аграрного сектора являє собою складний і багатогранний, багатоаспектний процес підтримання технічної готовності машинно-тракторного парку за допомогою технічного обслуговування, відновлення технічної готовності за допомогою поточного та капітального ремонту, заміни зношених машин новими. В окремих випадках при цьому діють спеціальні економічні механізми чи навіть їх ситуативні різновиди як у випадках гарантійного чи аварійного ремонту. Проте крім спеціальних та ситуативних варіантів чи просто особливостей економічного механізму відновлення техніки існує загальний або типовий економічний механізм реалізації цього процесу. На наш погляд, він включає такі ланки: 1) мотивація власника (користувача) в оптимальних за тривалістю строках використання технічних засобів; 2) визначення системи джерел фінансових ресурсів для відновлення машин та механізмів; 3) нагромадження коштів для відновлення.

В другому розділі - **“Політика ціноутворення в системі технічного забезпечення аграрного сектора АПК”** - розглядаються методичні підходи до інструментарію, що використовується з цією метою в Україні та за кордоном, а також робиться аналіз їх відповідності потребам господарської практики.

В процесі суспільного відтворення між його учасниками виникають певні економічні відносини, в системі яких ціна відіграє визначальну роль. Особливо в розбудові розподільчих відносин, дієвість яких зумовлює відповідну мотивацію господарської діяльності. Вчені-економісти і спеціалісти-практики завжди приділяли увагу фундаментальному вивченню ціни, як загального суспільного нормативу, її економічної природи, ролі, функцій, особливостей формування і використання в різних сферах людської діяльності. Повною мірою це стосується і ціноутворення в системі заходів технічного забезпечення аграрного сектора АПК.

Однією із основних вимог до економічного механізму ринку технічних засобів є еквівалентність обміну, простіше - рівновигідність виробництва та збуту машин промисловими підприємствами і їх використання сільгосптоваровиробником. Як правило, таке співставлення розглядається на макрорівні - щонайменше, на рівні галузей, в нашому випадку - підприємств тракторного та сільськогосподарського машинобудування з одного боку та сільськогосподарських підприємств з іншого. Рівновигідність розглядається перш за все з позицій прибутковості, рентабельності галузей, тобто всієї сукупності підприємств, що до них відносяться. У співставленні кількісних характеристик рентабельності превалює не ретроспективний, а перспективний аспект. Рівновелика рентабельність розглядається не стільки як свідчення справедливості розподільчих відносин, а як економічна передумова поступального розвитку усіх секторів економіки, збалансованого економічного зростання.

Необхідно зазначити, що попри всю важливість кількісної характеристики еквівалентності обміну на первинному ринку техніки, до цього часу не розроблено досконалої методики цих розрахунків і не налагоджено відповідної офіційної державної статистики. Щоправда в спеціальній економічній літературі вже напрацьована необхідна "критична маса" пропозицій і підходів до вирішення цієї проблеми як проблеми нормалізації, гармонізації економічних відносин між галузями економіки та пропорцій міжгалузевого обміну.

Важливим завданням ціноутворення є обґрунтування розміру прибутку господарюючих суб'єктів, який доцільно включати в ціни взагалі і на технічні засоби для села зокрема. Згідно з методологією і практикою ціноутворення розмір прибутку оцінюється його відношенням до авансованого капіталу. Це було зафіксовано не тільки в Указі Президента України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року", а й у Законі України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років". Але ці правові норми стосуються тільки аграрного виробництва. Методичні ж рекомендації щодо розрахунку норми прибутку, які б враховували особливості всіх галузей і сфер діяльності, недосконалі. Настав час їх удосконалити, а головне вони повинні мати статус правового акту.

На процес ціноутворення і формування цін впливає цілий комплекс факторів, спричиняючи ті чи інші тенденції. Рух цін на технічні засоби для сільського господарства загалом

характеризується як тенденція до підвищення. На різних етапах розвитку народногосподарського комплексу це підвищення визначається різними факторами. В Радянському Союзі в умовах планового ціноутворення воно було пов'язане в основному з витратами на конструювання нових зразків техніки. Але зростання цих витрат стримували лімітні ціни. Що ж до сільськогосподарських підприємств, то для стабілізації їхніх витрат на закупівлю техніки, починаючи з 1965 р., була введена система подвійних преїскурантів: ціни для промисловості встановлювалися вищі, для сільського господарства – нижчі. Для заводів-виробників техніки різниця між ними компенсувалася з державного бюджету.

В 1990–1998 рр. ціни на технічні засоби для села зростали значно вищими темпами, ніж на сільськогосподарську продукцію. Якщо в 1990 р. трактор Т-150К можна було купити за 37,8 т зерна, або за 27,4 т молока, то в 1998 р. відповідно за 454,0 т і 246,3 т, що більше в 10 і 9 разів. Аналогічна картина спостерігалася і по інших видах техніки. Це призводило до величезних фінансових втрат сільського господарства, в результаті чого різко знизилась платоспроможність підприємств. Вони перестали закупляти нову техніку, але продовжували списувати з амортизовану. Рівень їх техніко-технологічного оснащення дуже швидко і відчутно погіршився.

В 2000–2009 рр. ситуація дещо змінилася на краще. Тенденції співвідношень цін на окремі види техніки і сільськогосподарської продукції почали змінюватися в сторону зменшення. Якщо в 2000 р. просапний трактор можна було купити за 98,9 т олійних культур, то в 2009 р. лише за 79,3 т. Цей же показник по худобі становив відповідно 22,1 і 13,5 т. Те ж спостерігається у ціновому співвідношенні колісного трактора загального призначення ХТЗ-150К-09 і олійних культур, молока та худоби; зернозбирального комбайна КЗС-9-1 "Славутич" і зерна, олійних культур та інших видів сільськогосподарської продукції. Проте по деяких видах продукції ще спостерігаються тенденції до збільшення таких співвідношень. Всі ці факти свідчать про необхідність регулювання економічних умов відтворення.

Оскільки ціна є основним регулятором міжгалузевих економічних взаємо-відносин, які забезпечують нормальний відтворювальний процес, вона повинна враховувати економічні інтереси всіх учасників суспільного відтворення. Її дія ґрунтується на двох формах регулювання: прямому державному (адмініс-тративному) регулюванні і непрямому (опосередкованому).

Перша форма реалізується на основі нормативно-правової бази, створеної відповідними владними структурами: Кабінетом Міністрів України, Антимонопольним комітетом України, Державною інспекцією України по контролю за цінами. Друга – на основі законів ринку (попит, пропозиція, конкуренція) та його суб'єктів. Розбудована на таких принципах цінова регуляторна система, забезпечуючи господарюючим суб'єктам рівновелику на одиницю активів норму прибутку, стимулює виробництво і використання сільськогосподарської техніки, усуває

міжгалузеві і внутрішньогалузеві диспропорції, у тому числі і в соціально-економічній сфері, а також поповнює державний бюджет відповідними обсягами фінансових ресурсів.

Одним з основних факторів, що зумовлює прибутковість чи збитковість виробництва сільгосптехніки, є її собівартість. Аналіз її структури показує, що основними статтями затрат на виробництво машин, які зумовлюють ціновий ріст, є покупні комплектуючі вироби, сировина і матеріали, витрати на утримання та експлуатацію устаткування, включаючи амортизаційні відрахування, а в окремих випадках і адміністративні витрати.

Так, в 2009 р. в структурі витрат на виробництво зернозбирального комбайна КЗС-9-1 "Славутич" (Херсонський машинобудівний завод) покупні комплектуючі вироби займали 48,1 %, на виробництво трактора ХТЗ-17221 (Харківський тракторний завод) – 47,2 %, сировина і матеріали відповідно 11,0 % і 89 %, витрати на утримання та експлуатацію устаткування – 6,8 і 5,8 відсотків. Адміністративні ж витрати значно відрізняються: у м. Херсоні – 11,2%, а в м. Харкові – лише 4,0 відсотка.

Ріст цін за рахунок таких складових собівартості техніки як сировина і матеріали, покупні комплектуючі вироби, паливо, енергія пояснюється і тим, що в посередницькій мережі індекс зростання цін значно вищий. Це зумовлено намаганням господарюючих суб'єктів максимізувати свої прибутки. На розвиток ринкової економіки це діє як потужна мотивація виробництва і оцінюється в цілому позитивно, проте без належного її регулювання можуть виникнути руйнівні диспропорції і тенденції.

Певні успіхи у вирішенні даної проблеми намітилися в аграрній сфері. Науковці ННЦ "Інститут аграрної економіки" не тільки розробили "Концепцію ціноутворення на сільськогосподарську продукцію", а й запропонували модель регулювання цін та самі ціни, розраховані на основі нормативних показників. У сільськогосподарському машинобудуванні таких успіхів не спостерігається. В "Методичних рекомендаціях з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості" рекомендується визначати ціни за формулою, яка не передбачає обґрунтування рівня прибутку та встановлення ціни на одиницю продукції на основі моделі ціни виробництва. Ми вважаємо за необхідне внести в ці рекомендації відповідні зміни.

Слід відзначити і те, що до цих пір Методичні рекомендації щодо визначення норми прибутку в економіці та за видами економічної діяльності використовуються практично лише в статистичних органах. Вони не мають правової сили для використання їх у підприємствах та державних органах. Доцільно їх доопрацювати, зокрема в напрямі обґрунтування необхідної норми прибутку, та затвердити відповідними органами.

Певну роль у регулюванні цін в напрямі їх зниження відіграє державна підтримка придбання сільгосптоваровиробниками техніки. Розпочалися роботи по розробці і прийняттю нормативно-правових актів з підтримки виготовлення технічних засобів заводами

сільгоспмашинобудування та придбання її сільгосптоваровиробниками. Одним із перших і значних став прийнятий у 2002 році Закон України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу". У статті 8 цього закону декретовано основні напрями державної підтримки пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу. Зокрема, підтримка вітчизняного сільгоспмашинобудівника визначається як пріоритетний напрям та передбачається, що видатки Державного бюджету України щорічно, протягом 2003–2010 рр., мають виписуватися у державному бюджеті окремим рядком, а розпорядником цих коштів є уповноважений орган, який здійснює державну політику розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу.

Як показала практика, одним з недоліків закону є те, що обсяги зазначених бюджетних асигнувань встановлювалися на рівні до 1 відсотка. Але можна виділити 1 %, а можна 0,1 %, і в другому випадку порушення закону не буде. Тому жодного разу, починаючи з 2002 р., державна допомога не перевищувала 0,65 % потреби, обрахованої на рівні 1 відсотка.

Серед ринкових важелів регулювання цін на техніку слід відмітити сприяння широкому розвитку конкуренції. Нині з'явилися нові заводи-виробники однойменних видів техніки, торгові фірми, дистриб'юторські компанії, дилерські та інші посередницькі структури. Демонополізовано колишню "Держкомсільгосп-техніку". Проте зробленого ще не досить. Щоб ціни на техніку формувалися з урахуванням попиту і пропозиції, а конкуренція "працювала" на їх зниження, треба створити розвинуте конкурентне середовище. Зокрема, в кожному регіоні вибір товарів має бути не меншим, ніж 5–6 варіантів, а поставщиків і торговців відповідно, не меншим, ніж 4–5. Це повинно супроводжуватись різнобічною комерційною інформацією і рекламою. Правда, низька платоспроможність сільсько-господарських виробників та ще невисока конкурентоспроможність вітчизняної техніки в порівнянні з зарубіжними аналогами знижує дієвість цього важеля. Шлях від фондорозподільчої системи формування матеріально-технічної бази, у тому числі і машинно-тракторного парку, до ринкових принципів виявився для сільгосптоваровиробників важким, довгим і характеризується різноманітними тенденціями, здебільшого негативними, які завдають значної шкоди як аграрному виробництву, так і сільськогосподарському машинобудуванню.

В третьому розділі - **“Аналіз системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК України”** - проведено аналіз сільськогосподарських підприємств як господарського об'єкта дослідження з позицій формування їх технічного забезпечення та впливу виробників техніки і ринкового середовища на цей процес.

Забезпеченість сільськогосподарського виробництва сучасними досконалими технічними засобами на оптимальному рівні, висока ефективність їх використання, своєчасне оновлення, освоєння прогресивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, раціональні форми організації ремонтно-технічного обслуговування та постачання, наявність

висококваліфікованих механізаторських і інженерно-технічних кадрів є запорукою якісного у визначені агротехнічні строки виконання всіх технологічних процесів і операцій та з оптимальними витратами праці і коштів одержання сільськогосподарської продукції.

Найвищого рівня технічної оснащеності сільськогосподарського виробництва Україна досягла в кінці вісімдесятих і на початку дев'яностих років. Так, у сільськогосподарських підприємствах на кінець 1992 р. було 511,5 тис. тракторів, 103,4 тис. зернозбиральних комбайнів, 15,3 тис. кукурудзозбиральних комбайнів, 20,1 тис. бурякозбиральних машин, 75,4 тис. доїльних установок і агрегатів. На цей час забезпеченість технічними засобами сільськогосподарського виробництва по багатьох видах машин наближалася до технологічної потреби.

На сьогоднішній день загальна кількість, наприклад, тракторів у сільському господарстві України порівняно з 1990 р. зменшилась на 33,5%, а у сільсько-господарських підприємствах після їх реформування (паювання, збільшення кількості та розмірів господарств населення) – на 64,8 відсотка. Це сталося через незважену державну політику щодо сільського господарства, нестабільність або відсутність законодавчого забезпечення, непослідовність та нерішучість виконавчих органів при реформуванні сільського господарства, передчасну лібералізацію цін на матеріально-технічні ресурси і помилкову цінову політику державних органів щодо продукції сільського господарства, намагання держави, як це було і в радянські часи, вирішувати фінансово-економічні проблеми народногосподарського комплексу за рахунок села призвели до різкого порушення еквівалентності міжгалузевого товарообміну та падіння платоспроможності сільських товаровиробників. Така ситуація викликала зниження темпів оновлення технічних засобів і, як наслідок, загального рівня технічного оснащення аграрного виробництва тракторами, комбайнами та іншими засобами механізації техноло-гічних процесів і операцій.

Технічна оснащеність аграрного виробництва досягла тієї критичної межі за якою стоїть повна деіндустріалізація аграрного виробництва і припинення товарного виробництва багатьох видів сільськогосподарської продукції. На сьогодні аграрні підприємства сільськогосподарськими машинами забезпечені лише на 30-60% їх технологічної потреби. Слід також підкреслити, що ті технічні засоби, які ще залишились у селян зношені на 85-90 відсотків. Вони вже відпрацювали свій амортизаційний строк, а більшість з них експлуатуються 2-3 таких термінів. Через високу зношеність та нестачу коштів у сільськогосподарських товаровиробників для проведення у повному обсязі ремонтно-обслуговуючих робіт щороку від 25 до 40% наявних технічних засобів не приймає участі у виробництві. Україна через технічну недооснащеність аграрного виробництва щороку недоотримує близько третини валового збору сільськогосподарської продукції, що складає 15-18 млрд грн.

Забезпечення аграрного сектора економіки України технікою слід розглядати з позицій її функціональної достатності. Кількість та якість технічних засобів повинна бути достатньою для

виконання своїх безпосередніх функцій. Відповідно і характеристика стану забезпечення може бути, по-перше, симптоматичною та, по-друге, прямою.

Симптоми низької забезпеченості – це прояви недостатнього виконання засобами механізації покладених на них завдань: несвоєчасне виконання комплексу сільськогосподарських робіт, їх висока трудомісткість, незадовільні результати господарювання, які знаходять прояв в нестабільних обсягах виробництва та збуту, низькій рентабельності чи навіть збитковості, високій собівартості і т.п. Пряма характеристика рівня забезпеченості – це різноманітні порівняння: наявності машин з технологічно обґрунтованими потребами в технічних засобах, наявності машин та механізмів на певну дату з їх фактичною кількістю за попередні роки, наявності засобів механізації в Україні з аналогічними показниками в інших країнах і т.д.

Аналізуючи динаміку технічного забезпечення аграрного сектору АПК України, слід мати на увазі, що в результаті реформування форм власності на селі, паювання матеріальних і технічних ресурсів значна кількість технічних засобів сільськогосподарського призначення як і земельних ресурсів перейшла у господарства населення. Тому більш показовими будуть питомі показники наявності технічних засобів у сільськогосподарських підприємствах. Проте і вони є досить невтішними. Так, за період з 1990 р. у розрахунку на 1000 га ріллі кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах України зменшилась з 14 до 9 одиниць. В два рази – з 8 до 4 зменшилась кількість зернозбиральних і в шість разів – кукурудзозбиральних комбайнів на 1000 га відповідної площі посіву. В той же час на 50 % збільшилась кількість бурякозбиральних машин.

Варто зазначити, що у розрахунку на 1000 га відповідної площі технічна оснащеність України значно поступається іншим розвинутим країнам. Так, за цим показником кількість тракторів Німеччині становить 80 одиниць, у Франції – 68, у Польщі – 98, у Канаді – 16, у США – 27 одиниць. На 1000 га посівів зернових культур Німеччина має понад 20 зернозбиральних комбайнів, Франція – 13, Польща – 15, Канада – 8, США – 26. Якщо ж взяти до уваги, що за техніко-економічними параметрами зарубіжна техніка значно краща, то різниця буде ще разючішою.

З огляду на ряд зазначених особливостей визначення потреби в технічних засобах, воно має здійснюватися з врахуванням трьох взаємопов'язаних аспектів. Перший - визначення якісного складу типів машин. Другий – визначення типорозмірів (марок машин). Третій - визначення фізичної кількості обраних типорозмірів машин. У повному обсязі завдання визначення потреби в техніці виникає для новоствореного підприємства чи такого підприємства, що реконструюється, тобто змінює розміри земельних ресурсів, напрям спеціалізації, глибоко інтегрується з іншими господарськими одиницями тощо.

Проте і при внесенні часткових змін до складу технічного потенціалу функціонуючого підприємства обов'язково залишається вимога підтримання певних пропорцій у складі технічних

засобів, які б, з одного боку, дозволяли виконувати поставлені перед ними завдання і, з другого, забезпечити якомога повніше завантаження машин протягом року.

Окремий загальний момент, який формує концептуальні засади методики визначення потреби сільськогосподарського виробництва, стосується самого предмету техніко-економічних розрахунків - машин та обладнання. Яким воно має бути - вітчизняним чи імпортним? Яку технічну політику буде проводити українська держава - політику самозабезпечення чи імпорту?

Наявні нормативно-правові акти дають підстави говорити про політику самозабезпечення, але без ізоляції від світового ринку і при тісному співробітництві з провідними зарубіжними виробниками.

Проведені дослідження дозволили окреслити загальні принципові підходи і послідовність розробки потреби аграрного виробництва України в технічних засобах. Спочатку необхідно визначитись з основними базовими положеннями цієї роботи: політика самозабезпечення продовольством і експортна орієнтація АПК України, багатоукладність аграрного сектора, слабе регулювання розміщення виробництва на території країни, орієнтація на техніку вітчизняного виробництва, колективне машиновикористання, первинний об'єкт визначення потреби - територія.

На основі цих положень можна визначити складові подальшої роботи з визначення потреби в машинах (рис.2).

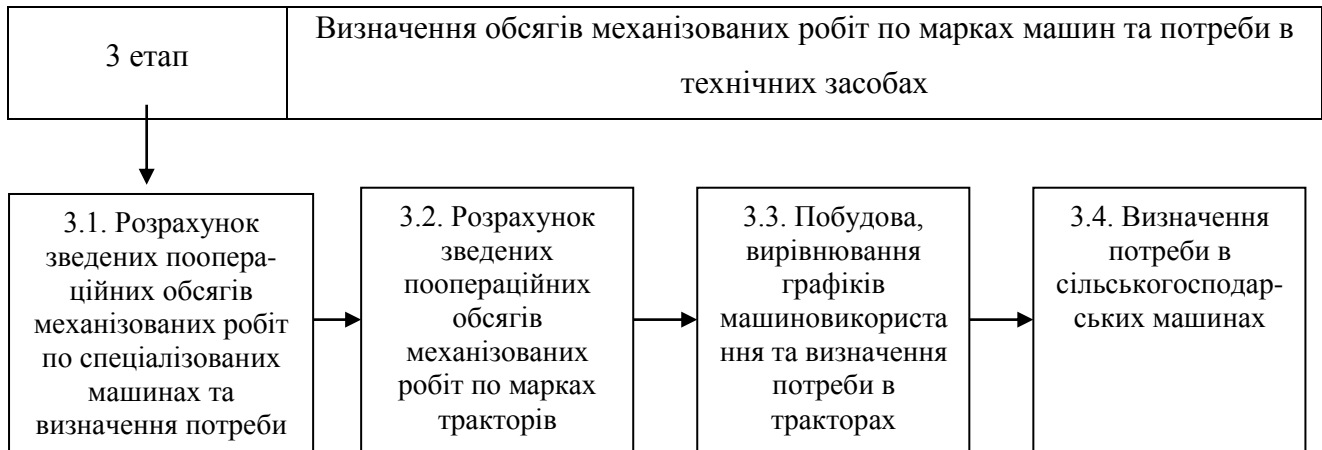

Рис. 2. Послідовність та зміст етапів визначення потреби аграрного виробництва України в технічних засобах

Визначення потреби за пропонованою методикою на прикладі рослинницьких галузей дозволило отримати наступні її результати (табл.1). До цього слід додати, що щорічні інвестиції для забезпечення технологічної потреби в технічних засобах протягом десяти років становлять 28–30 млрд грн, що в три рази більше від фактичного рівня. Крім того, вітчизняна техніка, за якісними і номенклатурними параметрами не повністю задовольняє вимоги сільськогосподарських товаровиробників.

Таблиця 1

**Технологічна потреба в основній сільськогосподарській техніці
для виробництва продукції рослинництва по Україні
за прогресивними технологіями, 2010 р. (шт.)**

Найменування та типи машин	Технологічна потреба	Наявність
Трактори, всього	400000	310248
в т.ч. тягового класу 5 тс	9300	6987
тягового класу 3 тс	102500	82564
тягового класу 1,4-2,0 тс	231100	176541
Комбайни зернозбиральні, всього	75000	53531

Комбайни кукурудзозбиральні	9500	4249
Жнивarki валкові	36200	18563
Комбіновані ґрунтообробні машини для передпосівного обробітку ґрунту	71000	3765
Сівалки зернові та комбіновані, всього	102500	87980
Сівалки точного висіву	29700	9763
Машини для внесення мінеральних добрив	40900	14692
Машини для внесення органічних добрив	15700	11237
Машини для хімічного захисту рослин	33130	12349

Розраховано за матеріалами ННЦ "Інститут механізації та електрифікації сільського господарства" НААН України.

Так, за даними Мінагрополітики України понад 80 % пропозицій представлені технічними засобами першого покоління (практично одноопераційні). Машини другого покоління (модернізовані, комбіновані) складають 20 відсотків. Вітчизняна техніка третього покоління (складні, універсальні, автоматизовані і високопродуктивні) на ринку практично відсутня. Пояснюється це складним станом (депресією) вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. В той же час іноземна техніка на нашому ринку представлена аналогами другого і третього поколінь, тому в складі технічних засобів, які сьогодні купуються сільськогосподарськими підприємствами України, техніка іноземного виробництва складає 74 відсотка.

Четвертий розділ - **“Організаційно-економічні основи функціонування ринку сільськогосподарської техніки”** - містить аналіз такого ринку в Україні та виявлення аспектів, які потребують першочергового методичного та організаційного врегулювання.

Нинішній світовий ринок сільськогосподарської техніки оцінюється майже в 40 млрд. євро. Домінуючі позиції на цьому ринку належать країнам Європейського Союзу (40%) та США (35%), на інші країни світу припадає 25 відсотків. В ЄС 70% продажу техніки здійснюється чотирма найбільш розвинутими країнами – Францією, Німеччиною, Італією та Англією.

Інтенсивні процеси конкуренції у виробництві сільськогосподарської техніки на світовому ринку призвело до утворення шести потужних транснаціональних виробників корпорацій. Це фірми США «John Deere», «CNH», «AGCO», німецька «Claas», італійська «SDF» та «Agro», які об'єднують численні підприємства виробників техніки в різних країнах світу.

Конструкції сучасних тракторів, типорозмірні ряди яких за потужністю налічують, як мінімум, 5 класів від 70 к. с. до 500 к. с. - фірм «John Deere», «Case», «New Holland», «Valtra», «Mk Cormich», «Claas», «Douth», «AGRO», MF, «Fendt» та ін. поряд з високим загальним технічним

рівнем і надійністю, відрізняються від попередніх моделей широким використанням електроніки для регулювання тягової потужності, інформування тракториста, регулювання паливного насоса, керування трансмісією і гідросистемою. В базову комплектацію потужних тракторів входять супутникові системи керування, які підвищують ефективність роботи, допомагають з високою точністю керувати широкозахватними агрегатами.

Розвиток конструкцій машин для обробітку ґрунту і посіву спрямований на зниження виробничих витрат і дотримання вимог до збереження ґрунтів. В зв'язку з поширенням в європейських країнах технологій вирощування основних культур, в яких застосовується мінімальний обробіток ґрунту, розробляється велика кількість різних за конструкцією і шириною захвату комбінованих ґрунтообробних і посівних машин для прямого або з мінімальним обробітком посіву зернових. Привертають увагу нові посівні агрегати для зернових культур, які, як правило, скомбіновані з ґрунтообробними знаряддями та пристроями для внесення стартових доз твердих або рідких добрив.

В конструкції тракторів і сільськогосподарських машин широко застосовується високий інноваційний потенціал електронних систем. На зміну окремим системам оптимізації робіт збирання і обробки інформації прийшли високоінтегровані системи, що охоплюють всю галузь рослинництва. Основу складає банк даних, який включає всі дані з агротехнологічної картки, системи глобального позиціонування (GPS), картографування врожайності, агрохімічний аналіз ґрунтів. Наявність такої інформації дасть змогу поліпшити використання добрив і пестицидів залежно від властивості ґрунтів і погоди.

Вирішення проблеми зменшення капіталовкладень при оновленні парку потужної збиральної техніки можливе на основі нових технологічних і технічних розробок, переходом при створенні потужної техніки на модульно-блочну конструкцію машин з використанням універсальних енергозасобів і технологічних блоків та уніфікованих компонентів. Наприклад, фірма „Claas” створила новітню конструкцію універсального енергозасобу „XERION”, який може швидко переміщатись, створюючи необхідний конструктивний простір для агрегування з комбінованими ґрунтообробними і посівними машинами, бурякозбиральними комбайнами, машинами для внесення мінеральних і органічних добрив.

Щодо вітчизняного ринку техніки, то він поки є далеким від закордонних аналогів. На сьогоднішній день повною мірою не сформовано навіть складу його операторів, основними з яких традиційно є з одного боку, виробники сільськогосподарських машин, а з другого боку – споживачі цієї техніки. Проте, до учасників ринку техніки відносяться і машинобудівні заводи, відповідні науково-дослідні, проектно-конструкторські і експериментально-дослідницькі організації, машиновипробувальні станції, постачальницькі та ремонтно-обслуговуючі підприємства. Через взаємну віддаленість, обмежену можливість машинобудівних заводів

безпосередньо підтримувати роботоздатність своїх виробів під час їх експлуатації у споживачів відсутній прямий зв'язок між обома операторами ринку техніки. Це викликає потребу формування ринкової сервісної інфраструктури. Вона має забезпечувати доставку машин і обладнання до споживачів, передпродажну підготовку і підтримання роботоздатності технічних засобів протягом періоду їх використання.

До інфраструктури ринку техніки відносяться фірмові технічні центри, дилерсько-сервісні підприємства заводів-виробників або незалежні приватні підприємства, що діють на основі договорів з заводами-виробниками, фірмові магазини з реалізації технічних засобів і запасних частин до них, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг, прокатні пункти, підприємства, які надають технічні засоби в оренду, агротехсервісні підприємства, дистриб'ютори виробників техніки. До інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки відносяться також лізингові компанії, банки та інші фінансово-кредитні структури, які надають техніку у користування споживачам за лізинговими угодами, приватні підприємці, які постачають та обслуговують технічні засоби, ярмарки, аукціони, виставки, торгові дома.

В останні роки набуває поширення ще один дійовий суб'єкт інфраструктури внутрішнього ринку техніки для агропромислового комплексу. Це постійно діючі виставково-торговельні центри, що створюються у регіонах України. Такі центри створені і діють на базі ПАТ «Одесасільмаш», ПАТ «Червона Зірка», ПАТ «Львівагрореммашпроект». Планується створення виставково-торговельного центру на ПАТ «Херсонські комбайни».

Діяльність цих центрів досить ефективна, але їх створення потребує значних інвестицій на виготовлення технічних засобів, облаштування територій і приміщень для їх демонстрації, чого в нинішніх умовах машинобудівні підприємства не в змозі собі дозволити.

Несформованість вітчизняного ринку техніки є причиною того, що його оператори нерідко не можуть швидко та ефективно взаємодіяти, що змушує їх орієнтуватися на більш розвинені закордонні ринки (табл. 2).

Зі зробленого аналізу видно, що через низький рівень платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників і техніко-технологічну відсталість вітчизняного машинобудування для АПК, його неспроможність виробляти конкурентоздатні технічні засоби, український ринок техніки вкрай розбалансований.

Для успішного функціонування і розвитку внутрішнього ринку сільсько-господарської техніки необхідно, в першу чергу спрямувати аграрну політику держави на відновлення і зміцнення платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Для цього потрібно використати всі можливі важелі впливу на зміцнення ринків сільськогосподарської продукції і техніки.

Це цінові, податкові, фінансово-кредитні та інші економічні заходи, які мають бути спрямовані на підвищення рентабельності сільськогосподарської продукції, досягнення прибутковості від реалізації її видів. Адже сільськогосподарські виробники України купують техніку, паливо-мастильні матеріали, запчастини, мінеральні добрива тощо за світовими цінами. В той же час, вироблену продукцію продають за цінами набагато нижчими від світових.

Таблиця 2

Реалізація сільськогосподарської техніки

Показники	Обсяг реалізації							
	2007 р.		2008 р.		2009 р.		7 місяців 2010 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Реалізація на внутрішньому ринку в т.ч.:	8485	100	15478	100	6346	100	4928	100
реалізовано техніки вітчизняного виробництва	1996	23,5	2853	18,4	1490	23,5	1176	23,9
реалізовано імпоротної техніки	6489	76,5	12625	81,6	4856	76,5	3752	76,1
Реалізовано вітчизняної техніки на зовнішньому ринку, млн грн	1065,4		1677,1		1056,7		837,8	
Експорт до імпорту, %	16,4		13,3		21,8		22,3	
Обсяг реалізації імпоротної техніки у порівнянні з обсягом експорту, разів	6,1		7,5		4,6		4,3	

Складено за матеріалами Міністерства промислової політики України

Іншим важливим фактором формування, функціонування і розвитку ринку сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва має бути здійснення заходів по підвищенню конкурентоспроможності технічних засобів, що виробляються в Україні. Для цього необхідно збільшити обсяги державної допомоги заводам-виробникам у оновленні техніко-технологічного обладнання, переоснащення виробництва сучасними засобами, здатними виробляти машини і обладнання відповідно до вимог світових стандартів. Одночасно необхідно підвищити відповідальність машинобудівників перед сільськогосподарськими товаровиробниками за якість, надійність, довговічність, техніко-технологічні параметри своїх виробів, їх відповідність екологізберігаючим і енергозберігаючим агротехнологіям. Необхідно також направити зусилля

держави і заводів-виробників на створення умов, які б забезпечили мінімальну кількість посередників між виробником і споживачем.

Заводи-виробники та сервісні структури за договорами із заводами мають взяти на себе відповідальність за стан та реалізацію матеріально-технічних засобів, перед- і післяреалізаційне обслуговування та підтримання їх роботоздатності у гарантійний період та протягом всього періоду експлуатації. Для успішного функціонування і розвитку ринку техніки також необхідно сформувати єдиний інформаційний простір з базами даних про виробників, постачальників і техсервісних структур та моніторинг ринку з вільним доступом до їх баз даних усіх операторів.

В умовах низької платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників-споживачів техніки з точки зору організації і функціонування ринку технічних засобів заслуговує на увагу створення і розвиток вторинного ринку техніки. Вторинний ринок дозволяє забезпечувати економічно слабкі підприємства, в т.ч. і фермерські та інших виробників сільськогосподарської продукції недорогою сільськогосподарською технікою.

У економічно розвинених країнах Західної Європи та Америки торгівля вживаною технікою є загальноприйнятою практикою. Понад 50% механізованих польових робіт фермерські господарства США, Німеччини, Великобританії, Франції та інших країн виконують тракторами придбаними на вторинному ринку сільськогосподарської техніки. Наприклад, у США на 1 проданий новий трактор припадає 3-4 таких, що вже деякий час були в експлуатації у інших землевласників.

В Україні склалися об'єктивні передумови для формування вторинного ринку техніки. Можна сказати, що в примітивному виді він уже функціонує, хоча має безсистемний, в більшості випадків стихійний характер з обмеженою місцевою або регіональною сферою складання угод. З кожним роком зростає частка завезеної техніки, що була у використанні. Так, якщо у 2008 р. було придбано 1538 вживаних тракторів, то уже у 2009 р. їх кількість зросла до 2489 одиниць при загальному зниженні закупок з 22770 тракторів у 2008 році до 7618 одиниць у 2009 р. У 2009 р. кожен третій трактор був придбаний на вторинному ринку техніки.

Важливими операторами вторинного ринку техніки можуть і повинні стати дилерські підприємства та фірмові технічні центри заводів-виробників складних технічних засобів, які мають відповідне техніко-технологічне обладнання для відновлення частково зношених машин, якісного передпродажного технічного обслуговування, а також самі заводи-виробники, в першу чергу тракторо- і комбайнобудівельні, які також у зв'язку з низьким купівельно-експортним попитом споживачів техніки мають недовантажене виробництво технічних засобів, потужне техніко-технологічне обладнання.

В п'ятому розділі - **“Напрями вдосконалення системи технічного забезпечення аграрного сектора на інноваційній основі”** - наводяться пропозиції по централізованому

покращанню ситуації з технічним забезпеченням аграрного сектора та підвищенню ефективності його використання в сучасних умовах як основи поліпшення ситуації в галузі в цілому.

Важливим напрямом розвитку технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників є фінансовий лізинг. Останнім часом лізингові структури поступово займають одне з провідних місць в системі забезпечення сільськогосподарського виробництва технікою.

Крім недосконалого законодавства та системи оподаткування до перешкод розвитку лізингу в Україні можна віднести макроекономіку нестабільність, високі темпи інфляції, здорожчання грошей. Проте, починаючи з 2000 р., в Україні все ж почали формуватись відносно сприятливі умови для активізації лізингової діяльності. На відміну від світових тенденцій розвитку лізингу, де його основою є приватний капітал, особливість українського лізингу полягає в тому, що основним інвестором цієї форми підприємницької діяльності виступає держава.

Нині в Україні створено понад два десятки лізингових організаційних структур (табл.3). Проте НАК «Украгролізинг» надає послуги на найвигідніших умовах для лізингоодержувача. До того ж більшість комерційних лізингових структур не має достатнього фінансування для розширення сфери своїх послуг і досить неохоче співпрацюють із сільгосптоваровиробниками.

Тому для поліпшення ситуації із технічним забезпеченням аграрного виробництва на основі лізингу, окрім операцій, що здійснюються за державні кошти, необхідне сприяння розвитку в Україні такого лізингового фонду, який в значно більшій мірі відповідав би світовим тенденціям його функціонування. В першу чергу необхідно приділити увагу розширенню кількості суб'єктів лізингової діяльності за рахунок створення лізингових підприємств при заводах-виробниках.

Таблиця 3

Лізингові компанії в Україні та умови їх діяльності

№ п/п	Назва компанії	Умови лізингових послуг та забезпечення угоди
1.	НАК «Украгролізинг»	Строк – 5 років; перший платіж – 15%; лізингові платежі – щоквартально; застава/порука – до 25%; винагорода лізингодавця – 7%.
2.	ПАТ Лізингова компанія «Украгромаш-інвест»	Строк – 5 років; перший платіж – 20%; лізингові платежі – щоквартально; страхування проводиться лізингодавцем за рахунок лізингоотримувача; винагорода лізингодавця – 5%.
3.	ПрАт «Лізингова компанія «Агротехлізинг»	Перший платіж – 100%.

4.	ТОВ «Аграрний Союз Донбасу»	Строк – 3 роки; перший платіж – 30% лізингові платежі – 2 рази за рік (1-й рік – 40%; 2-й – 40%; 3-й – 20%), винагорода лізингодавця договірна.
5.	СПТОВ «Українська Фінансова Лізингова Компанія»	Строк – 3 роки; перший платіж – 30%; лізингові платежі до 16-20% річних у валюті на залишок заборгованості; банківська гарантія/порука.
6.	ТОВ «Українська Аграрна Лізингова компанія»	Строк – 3 роки; перший платіж – 23-25%; одноразовий обов'язків платіж (страхування, нотаріальні послуги) – 4,5%; на черговий лізинговий платіж клієнт надає гарантію банку «Аваль»; гарантована сума – 20% від повної вартості; відсоткова ставка на залишок заборгованості – 15-18%.
7.	Виробниче лізингове підприємство «Украгротехніка»,	Строк – 3 роки; перший платіж – від 30%; лізингові платежі щомісяця; працюють з Приватбанком, ВА-БАНК.
8.	ПАТ «Донсервіс»	Строк – до 3 років; перший платіж – 40 % від вартості техніки; лізингові платежі щомісяця; страхування – 1% від суми кредиту; процент річних по кредиту – 25%.
9.	«Укрінкомлізинг» (при «Кредитпромбанк»)	Строк – до 3 років; перший платіж – 20-25% від вартості техніки; після збору урожаю – платіж 20% від вартості техніки; лізингові платежі двічі на рік.
10.	«Укрексімлізинг» (при «Укрексімбанк»)	Строк – до 3 років; перший платіж – 30% від вартості техніки; страхування техніки проводиться лізингодавцем за рахунок лізингоотримувача; лізингові платежі двічі на рік.
11.	ПП (приватне підприємство) «Автек»	Строк – 1 рік; перший платіж – 30% від вартості техніки; відсоткова ставка на залишок заборгованості -22-25%; працюють з банками «Аваль», «Приватбанк».
12.	АГРОТЕХ Україна	Строк – до 5 років; попередня оплата – 30 % вартості техніки; відсоткова ставка на залишок заборгованості – 12 -14% річних; чергові платежі або щомісяця або двічі на рік.

Складено автором за аналітичними матеріалами НАК „Украгролізинг”

Необхідне також сприяння широкому залученню до лізингової діяльності банків, страхових компаній, інших фінансових структур. Держава має створити сприятливі економічні і правові

умови для залучення різних джерел фінансування лізингових операцій, в тому числі, для інвесторів як вітчизняного так і іноземного приватного капіталу.

Іншим напрямом підвищення ефективності аграрного виробництва є раціональне використання техніки. Сюди слід віднести систему точного землеробства та впровадження новітніх технологічних та технічних систем GPS моніторингу та диспетчеризації. Так, шляхом оцінки напрямів раціонального зменшення витрат за допомогою систем контролінгу в процесі дослідження ми використовували одну із інноваційних систем GPS моніторингу та диспетчеризації - «Інспектор», яка застосовується в ТОВ «Корпорація «Колос ВС»» у с. Більче-Золоте Борщівського району Тернопільської області. За дослідженнями ряду аналогічних систем моніторингу було сформовано єдиний принцип їх роботи. Він передбачає, що на обраний вид техніки встановлюється обладнання, що приймає сигнали від супутників (глобальна система GPS), обробляє їх та визначає основні параметри руху об'єкту: координати, швидкість руху та напрямок руху. Отримані дані автоматично списуються у внутрішню пам'ять датчика, а потім передаються по GPRS-каналу на сервер досліджуваного підприємства.

Таким чином, підприємство має можливість отримувати інформацію про витрати часу, кількість витраченого палива, швидкість обертів двигуна, витрати транспорту на годину, витрати посівних матеріалів та хімічних препаратів за встановленою технологією вирощування та відповідно до встановлених норм внесення. Отримані результати дозволяють в оперативному режимі оцінити витрати часу на обробку поля, обґрунтувати нову схему руху трактора із урахуванням раціонального його використання, а також проаналізувати причини витрат часу на «складних» ділянках та змінити деякі умови обробітку ґрунту.

Вигода від застосування систем спостереження полягає і в підвищенні ефективності витрат палива, шляхом скорочення зайвого пробігу транспорту. Також застосування системи значно поліпшило дисципліну механізаторів та водіїв (система GPSM відслідковує всі зливи палива, тривалість і навіть точний час з датою). Логічним доповненням до названих систем моніторингу та диспетчеризації будуть спеціалізовані системи, наприклад технологія оцінки врожайності (Stop Monitor), яка дозволяє облікувати ужинок із кожної ділянки поля; технологія змінного нормування (Variable Rate Technology - VRT), коли залежно від ситуації на кожній окремій ділянці поля виконують (або пропускають) необхідну технологічну операцію. В цілому ж різниця у кількості технологічних операцій на вирощуванні, наприклад, озимої пшениці може становити 38 операцій, даючи до 40 % економії пального.

Разом з тим слід зазначити, що і перелічені, і інші напрями покращання технічного забезпечення та підвищення ефективності його використання не є лише особистою справою суб'єктів господарювання. Значні завдання покладаються і на державу, яка має забезпечити науковий, організаційний, а нерідко і фінансовий супровід заходам розвитку технічного

забезпечення аграрного сектора АПК. Проте, якщо з науковим та організаційним аспектами державної підтримки ситуація, принаймні декларативно, є відносно задовільною, то із фінансовою підтримкою такого не спостерігається. Так, відповідно до Програми виробництва технологічних комплексів машин і обладнання для агропромислового комплексу на 1998-2005 рр. було виділено лише 23% від передбаченої суми. За програмою розвитку вітчизняного машинобудування за 2007-2009 рр. на заходи державної підтримки було виділено близько 2,4 % від затвердженої в програмі суми. Що стосується виконання заходів з державної підтримки сільгоспвиробників у технічному переоснащенні аграрного виробництва у програмі реалізації технічної політики на 2007-2010 рр. інформація наведена в табл.4.

Таблиця 4

Фінансове забезпечення розвитку вітчизняного машинобудування для АПК, млн грн

Напрями фінансування	2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на період до 2010 року	226	1,5	384	17	504	8	498	н/д
Державна підтримка сільгоспвиробників у придбанні технічних засобів	732	359	94	275	1069	197	1176	139

Побудовано на основі інформації Концепції Закону України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу» та матеріалів Міністерства промислової політики України.

З огляду на дефіцит коштів в державному бюджеті, вважаємо, що в першу чергу необхідно спрямувати державну цінову і, в цілому, аграрну політику на формування такого рівня ринкових цін на сільськогосподарську продукцію, який би забезпечував беззбитковість власного виробництва. Це дозволить сільськогосподарським товаровиробникам створити фінансово-економічні умови для розвитку виробництва та його технічного і технологічного переоснащення.

Розширити державну підтримку зміцнення матеріально-технічної бази можна також за рахунок часткової компенсації вартості техніки та здешевлення кредитів комерційних банків; удосконалення системи виробництва техніки; розширення обсягів державної політики НАК

«Украгролізинг», активізацію лізингової діяльності інших фінансових установ і машинобудівних підприємств, створення сприятливих умов для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, до лізингової діяльності; стимулювання придбання технічних засобів для впровадження інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції; формування системи державного цільового кредитування технічного переоснащення агропромислового комплексу; придбання ліцензій з виробництва нових машин і техніко-технологічного обладнання для машинобудівних заводів, що ці машини будуть виробляти. Крім того необхідно на державному рівні розширити фінансово-економічне стимулювання конструювання техніки, її виробництва, технічного переоснащення підприємств вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та розвитку інфраструктури ринку технічних засобів шляхом введення пільгового оподаткування та кредитування, а також виділення в найближчі 3-5 років коштів у розмірі до одного відсотка видаткової частини державного бюджету для реалізації цих засобів.

Важливими заходами, що спрямовуються на забезпечення технічного оснащення агропромислового виробництва нормативно-правового напрямку, вважаються розробка і прийняття Закону України «Про амортизацію», яким передбачається спрямувати амортизаційну політику держави на здійснення основної функції амортизаційних відрахувань – забезпечення інвестицій у відтворення основних фондів шляхом розмежування економічної та фіскальної функції, лібералізації амортизаційних відрахувань у науково-обґрунтованих межах, стимулювання використання їх за призначенням.

З метою концентрації капіталу і створення конкурентноспроможного вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу необхідна державна підтримка у створенні 2-3 акціонерних концернів (компаній) з розгалуженою мережею машинобудівних підприємств з виробництва широкого асортименту технічних засобів для агропромислового комплексу, їх реалізації і агротехнічного обслуговування, спроможних на ринкових засадах здійснювати інженерно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, інших виробників аграрної продукції, передових підприємств. Для здійснення усіх цих заходів необхідно, відповідно до Закону України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України», визнати пріоритетність розвитку системи інженерно-технічного забезпечення агро-промислового виробництва та зміцнити державне управління цією системою. З цією метою доцільно створити спеціально уповноважений орган виконавчої влади з інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу, який би у своїй діяльності враховував інтереси виробників і споживачів технічних засобів, або сконцентрувати відповідні повноваження у одному з існуючих органів виконавчої влади – Міністерстві аграрної політики та

продовольства або Міністерстві промислової політики шляхом створення відповідного Департаменту.

ВИСНОВКИ

На основі здійснених в дисертаційному дослідженні теоретичних узагальнень, обґрунтованих методологічних підходів, пропозицій і рекомендацій щодо розв'язання проблеми удосконалення технічного забезпечення аграрного сектора АПК автором було зроблено наступні висновки.

1. Технічне забезпечення як економічне поняття, безвідносно до сфери його застосування, було сформоване на початкових етапах суспільного виробництва і з того часу залишається невід'ємною його складовою, визначаючи його суть, напрями та результативність. Понятійний апарат технічного забезпечення характеризує його як процес насичення суб'єкта господарювання певною кількістю необхідних йому технічних засобів. Це породжує два, принципової ваги, висновки. По-перше, саме по собі технічне забезпечення з точки зору ефективного ведення господарської діяльності не є самодостатнім. Тобто просто кількісне насичення технікою не обов'язково буде ефективним. Таким чином, технічне забезпечення має розглядатися з позицій його розвитку, передбачаючи перманентний стан удосконалення. Другим моментом, який має значення, є теза щодо забезпечення виробництва саме необхідними технічними засобами і накопичення будь-яких машин чи обладнання, з точки зору конкретного виду господарської діяльності не може розглядатися як технічне забезпечення.

2. Першою стадією побудови системи розвитку технічного забезпечення є формування технічного потенціалу. Економічний механізм цього процесу може бути досить різноплановим, що закономірно породжує необхідність в його всебічному вивченні. Формування технічного потенціалу не повинне розглядатися як разова подія. Воно включатиме комплекс робіт з постійного підтримання технічних засобів на певному кількісному та якісному рівні, тобто являтиме собою безперервний процес, економічним змістом якого буде відтворення. Технологічно відтворення технічного потенціалу передбачатиме його розподіл на окремі процеси – відновлення, реновацію, модернізацію та ремонт. Всі вони в тій чи іншій мірі означають повну або часткову заміну технічних засобів. Тому заміна технічних засобів в процесі ведення господарської діяльності є явищем об'єктивним, а отже таким, на яке треба реагувати незалежно від відношення до нього чи навіть можливостей окремого господарюючого суб'єкта.

3. Розвиток системи технічного забезпечення визначається не стільки кількісними параметрами, скільки якісними їх характеристиками, їх поведінкою в динаміці. В зв'язку з цим при оцінці стану технічного забезпечення особливої ваги набувають економічні аспекти, зокрема,

його економічна, технологічна та енергетична ефективність. Критерієм такої оцінки є, насамперед, відповідність кількісного та якісного складу техніки конкретним виробничим умовам, науково-обґрунтованим та орієнтованим на оптимізацію співвідношення витрати-ефект. Іншим, не менш важливим, напрямом оцінки стану технічного забезпечення буде раціональність у використанні техніки, тобто така організація виробництва, при якій техніка, в межах допустимих технічних регламентів, використовуватиметься максимально можливо, що знижуватиме питомі витрати на її утримання. До критеріїв оцінки стану технічного забезпечення слід віднести і екологічний. Оскільки на сьогоднішній день у світі жоден із серйозних проектів не розглядається без врахування екологічної складової, то її оцінка у такому природо-використовуваному виробництві як аграрне буде обов'язковою.

4. Проведені дослідження показали, що цінова політика в сфері сільськогосподарського машинобудування в Україні не сприяє розвитку системи технічного забезпечення аграрного сектору. Така політика не може формуватися лише з врахуванням ситуації в сфері сільськогосподарського машинобудування. Її обґрунтування має носити комплексний характер і включати вирішення багатьох супутніх завдань, зокрема, підвищення платоспроможного попиту споживачів техніки (в окремих випадках техніку доводилося реалізовувати із 30-50% знижками); введення пільгового режиму виробникам техніки для здешевлення їхньої продукції (рекомендується компенсувати державою до 70 % облікової ставки НБУ по кредитах виробників техніки); розробку нових видів техніки, використання якої б знижувало собівартість сільськогосподарської продукції; залучення до співпраці фінансових установ для достатнього забезпечення коштами виробників та споживачів техніки (так, знос основних засобів заводів сягає 60–80 %, а машин та обладнання – 80–90 %); розробка організаційних схем більшого насичення технікою сільгоспвиробників (використання власних виробничих потужностей виробниками техніки не перевищує 20 %) та ін.

5. Оцінка рівня забезпечення аграрного сектора України технічними засобами має здійснюватися виходячи із науково обґрунтованих вимог до ведення виробництва. В результаті нашого дослідження було зроблено висновок, що визначення потреби в технічних засобах слід здійснювати на основі трьох взаємопов'язаних напрямів її формування. Першим з них, є визначення потреби в техніці, виходячи із вимог виробництва з урахуванням особливостей різних природно-кліматичних зон. Він здійснювався по трьох критеріях – визначення якісного складу типів машин, визначення типорозмірів (марок машин) та визначення фізичної кількості обраних типорозмірів машин. Другим є аналіз вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. Його необхідність пояснюється обов'язковістю реакції на потреби виробництва в конкретних технічних засобах з конкретними якісними та ціновими параметрами. Третім напрямом є рівень організації і розвитку фірмового технічного сервісу, оскільки сума витрат на підтримання

технічних засобів у працездатному стані відіграватиме значну роль у рішенні виробника про придбання того чи іншого технічного засобу. В результаті виявлено, що аграрні підприємства забезпечені технічними засобами лише на 30-60 %, а щорічні інвестиції в цю сферу протягом найближчих 10 років мають становити близько 30 млрд грн, що є 3,4 рази більше фактичного рівня.

6. Належне технічне забезпечення є об'єктивною передумовою ефективного, конкурентоспроможного виробництва. Попри відсутність офіційних статистичних даних щодо залежності результатів господарювання від стану технічного забезпечення, таку залежність було виявлено методами кореляційно-регресійного аналізу та експертних оцінок. Так, аналіз сільськогосподарських підприємств з різним рівнем рентабельності показав, що кореляційний зв'язок між кращими виробничими і економічними результатами та показниками забезпеченості техніки є досить тісним – коефіцієнт кореляції по різних видах продукції 0,77-0,95. Крім того, в результаті виробничої перевірки були підтверджені дані про те, що затримка з посівом чи збиранням зернових на кілька діб призводить до втрати 10-20 % врожаю, тоді як для України в цілому цей показник становить 30-33 %, тобто від 8 до 12 млн т або 8-10 млрд грн. Подібні наслідки дає і невиконання чи неповне або несвоєчасне виконання практично усіх технологічних операцій. Залежить ефективність виробництва і від інших факторів пов'язаних із технічним забезпеченням – витрат на утримання техніки, можливості використання ресурсозберігаючих технологій, продуктивності наявної техніки.

7. Незалежно від довжини ланцюга відносин між виробником техніки та її споживачем, сукупність дій щодо способів та форм передачі техніки формуватиме ринок техніки. Національні ринки є складовими світового (річний обіг на якому становить 40 млрд євро), тенденції на якому обов'язково накладатимуть відбитки на процеси, що відбуваються всередині країни. В даний час світовий ринок має кілька чітко направлених тенденцій, які визначають його розвиток. По-перше, це об'єднання як невеликих, так і досить потужних виробників, з метою створення уніфікованих зразків техніки для полегшення її обслуговування та формування технологічних агрегатів - кількість виробників скоротилася до шести потужних транснаціональних корпорацій: «John Deere», «CNH», «AGCO», «Claas», «SDF» та «Agro». По-друге, це бурхливий розвиток системи післяпродажного сервісного обслуговування. По-третє - створення універсальних технічних засобів, побудованих на основі модульно-блочної конструкції машин (зменшення до 40 % вартості машини та прямих експлуатаційних витрат, до 50 % матеріаломісткості виконання робіт). По-четверте - розробка техніки, яка б відповідала прогресивним інноваційним та природоохоронним технологіям (наприклад, застосування обчислюючи жаток дозволяє збільшити продуктивність комбайна на 50 % та зменшити прямі витрати на 40 євро/га). Ці та інші тенденції світового ринку техніки мають вплив і на ринок України, проте лінійність цього зв'язку суттєво викривляється

обмеженими фінансовими можливостями вітчизняних учасників ринку техніки. В результаті 74 % сільськогосподарської техніки, що продається на ринку України є іноземного виробництва, а обсяги експорту становлять від 13 до 22 % імпорту.

8. Ринок технічних засобів є складною багатофункціональною структурою. Його учасниками є не лише виробники та споживачі техніки, але й велика кількість інших підприємств та організацій, діяльність яких пов'язана з технічними засобами. Так, до нього належать проектно-конструкторські та експериментально-дослідні організації, машиновипробувальні станції, постачальницькі та ремонтно-обслуговуючі підприємства, фірмові технічні центри, дилерсько-сервісні підприємства заводів виробників або незалежні приватні підприємства, що діють на основі договорів із заводами виробниками, фірмові магазини з реалізації технічних засобів і запасних частин до них, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг, прокатні пункти, підприємства, які надають технічні засоби в оренду, агротехсервісні підприємства, дистриб'ютори виробників техніки. Невід'ємною складовою ринку технічних засобів буде його вторинний сегмент, який дозволяє виконувати цілий ряд корисних завдань, окремі з яких будуть взагалі невластивими для первинного ринку або ж виконуватимуться ним менш ефективно. Так, в найбільш розвинених країнах понад 50 % робіт виконуються технікою, придбаною на вторинному ринку, а, наприклад, в США на один проданий новий трактор припадає 3-4 бувших у використанні. В Україні в 2009 р. кількість такої техніки становила 30 відсотків.

9. В системі факторів, які впливають на прийняття рішення щодо придбання тих чи інших технічних засобів в усіх розвинених країнах важливе місце посідає післяпродажний фірмовий технічний сервіс. Організаційно післяпродажний фірмовий технічний сервіс здійснюється, як правило, за допомогою дилерсько-сервісної мережі підприємств, для яких передпродажне, гарантійне і післягарантійне обслуговування, реалізація техніки, її реклама та надання консультаційних послуг є основним видом діяльності. В розвинених країнах до 90 % техніки продається саме на таких умовах. В Україні це явище ще недостатньо поширене, проте на базі колишніх РТП було створено філії деяких підприємств-виробників, які демонструють непогані результати. До таких фірм відносяться ТОВ «Агросоюз» (м. Дніпропетровськ, яке має 23 філії), ТОВ «Технолог» (м. Миколаїв, 16 філій), ТОВ «Донбас» (м. Харків, 13 філій), ТОВ «Агроресурс» (м. Кіровоград, 5 філій) та деякі інші. Крім того необхідна тісна співпраця машинобудівних та агротехсервісних підприємств, яка поки недостатньо налагоджена. Вирішення цих та деяких інших проблемних питань є перспективними напрямками поліпшення технічного забезпечення аграрного сектору.

10. Одним із напрямів поліпшення технічного забезпечення аграрного сектору, який в розвинених країнах уже довів свою ефективність є агролізинг. Незважаючи на непросте вирішення фінансових питань, і світовий досвід, і вітчизняна практика свідчать, що без серйозного втручання

держави в жодному разі не обійтися. Україна нині має близько 20 лізингових структур, якими до 2010 р. було поставлено 20639 одиниць сільськогосподарської техніки на суму 1955 млн грн, що складає менше 1 відсотка від загальної технологічної. Тому зараз, насамперед, необхідно розширити обсяги надання лізингових послуг з боку НАК “Укргролізинг”, шляхом відшукання можливостей збільшення її фінансування. Необхідно також приділяти значну увагу розширенню кількості суб’єктів лізингової діяльності за рахунок створення лізингових підприємств при заводах-виробниках. До завдань держави належатиме і сприяння залученню до лізингової діяльності банків, страхових компаній та інших потенційно зацікавлених структур.

11. Низька прибутковість сільськогосподарського виробництва закономірно відповідним чином відображається на ефективності функціонування галузей, щодо продукції яких сільськогосподарські підприємства виступають споживачами. З огляду на його важливість як для сільськогосподарського виробництва, так і для економіки держави в цілому, ця сфера господарської діяльності об’єктивно вимагає державного регулювання. Дослідження ситуації показали, що жоден із заходів, покликаних поліпшити стан сільськогосподарського машинобудування не був реалізованим в повному обсязі, а на деякі кошти не виділялося взагалі. Так, Програма виробництва на 1998-2005 рр. була профінансована на 23 %, Програма розвитку машинобудування на 2007-2009 рр. – на 2,4 %, державна підтримка сільгоспвиробників у придбанні техніки за 2007-2010 рр. – на 32 відсотка. Таким чином, приходимо до висновку, що загалом передумови розвитку сільсько-господарського машинобудування в сфері їх нормативно-правового забезпечення є, проте оцінювати їх ефективність, не виконуючи пропонованих заходів, буде економічно некоректно. А отже перше ніж пропонувати нові засоби та підходи вирішення проблеми, потрібно спробувати відшукати можливості для здійснення тих заходів, які вже затверджені, науково обґрунтовані і знайшли схвалення на всіх рівнях.

12. Важливим напрямом підвищення ефективності використовуваних технічних засобів є впровадження в сільськогосподарське виробництво інно-ваційних технологій, зокрема, точного землеробства, суть якого полягає в оптимізації комплексу технологічних операцій в розрізі окремих ділянок оброблюваної території, що мають окремі особливості. Вирішенням цієї проблеми може стати запровадження в сільськогосподарських підприємствах інноваційних систем GPS-моніторингу та диспетчеризації, які суттєво розширюють інформаційні можливості управлінського персоналу. Перевірка даних підходів на практиці підтвердила їх дієвість і дозволила досягти високих виробничих та економічних результатів господарювання за рахунок уникнення непродуктивних витрат, оперативного управління процесами та підвищення продуктивності праці виконавців. Так, різниця у кількості технологічних операцій на вирощуванні, наприклад, озимої пшениці складає 38, даючи до 40 % економії пального.

Рентабельність виробництва досягає 50 % в умовах повної збитковості аналогічних підприємств, що не використовують подібних технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва / В.В.Іванишин. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с.
2. Іванишин В.В. Роль лізингу в забезпеченні сільськогосподарських підприємств засобами механізації / В.В.Іванишин. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 294 с.
3. Іванишин В.В. Перспективні технології виробництва молока / В.В.Іванишин, М.М.Луценко, В.І.Смоляр. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 192 с. (Особистий внесок автора – розроблені підходи до технічного забезпечення процесу виробництва молока на основі нових технологій).

Статті в наукових фахових виданнях

4. Іванишин В.В. Фінансовий лізинг і його роль у матеріально-технічному забезпеченні АПК / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2003. - № 2. - С.42-44.
5. Іванишин В.В. Методологічні основи техніко-технологічного переоснащення сільськогосподарського виробництва / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2003. - № 12. – С.3-5.
6. Іванишин В.В. Становлення та розвиток ринку продовольчого машинобудування в Україні / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2004. - № 3. -С.38-42.
7. Іванишин В.В. Стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2005. - № 1. – С.3-8.
8. Іванишин В.В. Перспективні напрями енерго- і ресурсозбереження в сільськогосподарському виробництві / В.В.Іванишин // Економіка АПК. 2005.- № 6.– С.26-31.
9. Іванишин В.В. Відродження та розвиток матеріально-технічної бази буряківництва в Україні / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2006. - № 6. – С.11-18.
10. Іванишин В.В. Економічна ефективність енергозберігання в ґрунтообробці та сівбі зернових і ріпаку / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2007. - № 9. – С.28-33.
11. Іванишин В.В. Стан та шляхи підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської техніки / В.В.Іванишин // Вісник Сумського національного аграрного університету. - 2007. - № 6-7. – С.399-404.

12. Іванишин В.В. Ефективність нової техніки та її оцінка на етапі випробовування / В.В.Іванишин, Т.Л.Бабинець // Економіка АПК. - 2008. - № 1. – С.21-24. (Особистий внесок автора – обґрунтовано систему показників оцінки ефективності нової техніки).
13. Іванишин В.В. Еколого-економічні аспекти застосування агроекотехнології виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції / В.В. Іванишин, В.С.Таргоня, Л.С.Околот // Економіка АПК. - 2008. -№ 3. -С.46-49. (Особистий внесок автора – обґрунтовано економічний аспект вирішуваної проблеми).
14. Іванишин В.В. Становлення ефективного аграрного виробництва шляхом відновлення техніко-технологічної бази підприємств / В.В.Іванишин // Агросвіт. - 2009. - № 23. – С.24-27.
15. Іванишин В.В. Вплив кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств на проведення лізингових операцій / В.В.Іванишин // Таврійський науковий вісник. - 2009. – Вип. 65. – С.224-230.
16. Іванишин В.В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК / В.В.Іванишин // Економіка АПК. - 2010. - № 1. – С.128-133.
17. Іванишин В.В. Динаміка ряду синергічних ефектів від застосування інноваційних агротехнологій у рослинництві / В.В.Іванишин // Агросвіт. - 2010. - № 5. – С.15-19.
18. Іванишин В.В. Обґрунтування вартісно-орієнтованої концепції контролінгу, GPS-моніторингу та диспетчеризації в аграрному виробництві / В.В.Іванишин // Вісник аграрної науки. - 2010. - № 9. – С.58-63.
19. Іванишин В.В. Оцінка стану забезпечення аграрного сектора економіки України технічними засобами / В.В.Іванишин // Агросвіт. - 2010. - № 22. – С.11-14.
20. Іванишин В.В. Ефективність використання технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств в системі заходів точного землеробства / В.В.Іванишин // Вісник ХНАУ. - 2010. - № 10. – С.18-28.
21. Іванишин В.В. Ціноутворення на технічні засоби для сільськогосподарського виробництва / В.В.Іванишин // Вісник аграрної науки. - 2010. - № 12. – С.56-58.
22. Іванишин В.В. Ефективність функціонування інфраструктури ринку техніки в Україні / В.В.Іванишин // Агросвіт. - 2011. - № 3. – С.6-10.
23. Іванишин В.В. Роль держави в інвестуванні розвитку технічного забезпечення аграрного сектора АПК / В.В.Іванишин // Інвестиції: практика та досвід. - 2011. - № 9. – С.12-14.
24. Іванишин В.В. Вторинний ринок сільськогосподарської техніки та перспективи його розвитку в Україні / В.В.Іванишин // Агросвіт. - 2011. - № 9. – С.12-14.

25. Іванишин В.В. Фінансовий лізинг і його роль у матеріально-технічному забезпеченні АПК / В.В.Іванишин // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу України. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – С.48-53.

26. Іванишин В.В. Методичні рекомендації з оцінювання маркетингових комунікацій / В.В.Іванишин. – К.: ІАЕ УААН, 2004. – 19 с.

27. Іванишин В.В. Практикум з маркетингу: ситуації та ділові ігри / В.В.Іванишин. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2004. – 16 с.

28. Іванишин В. Економічна ефективність енергоощадних технологій обробітку ґрунту і сівби озимих зернових культур та ріпаку / В.Іванишин, Т.Бабінець // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробовування нової техніки і технологій для сільського господарства України [зб.наук.праць]. – Книга 1. – Вип. 9 (23). – 2006. – С.9-22. (Особистий внесок автора; запропоновані підходи до удосконалення методики визначення економічної ефективності).

29. Іванишин В.В. Розвиток технічного забезпечення в аграрному виробництві / В.В.Іванишин // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2010. – С.110-114.

Іванишин В.В. Система розвитку технічного забезпечення аграрного сектора АПК України: методологія і організація. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2011.

В дисертації узагальнено методологічні та організаційні підходи до удосконалення технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Запропоновано напрями прискорення цього процесу з врахуванням ситуації в господарській практиці України та вимог об'єктивних економічних законів.

Зокрема, розроблено та обґрунтовано методологічні засади наукового забезпечення формування, функціонування і відтворення технічної бази аграрного виробництва. Визначено критерії оцінки економічного стану та ефективності функціонування системи технічного забезпечення аграрного сектора АПК. Запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення технічного забезпечення за рахунок організації та розвитку фірмового технічного сервісу. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання техніки на основі впровадження інноваційних розробок та технологій.

Ключові слова: технічне забезпечення, ефективність використання техніки, технічний потенціал, технічний сервіс, технології, інновації, лізинг.

Иванишин В.В. Система развития технического обеспечения аграрного сектора АПК Украины: методология и организация. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени доктора экономических наук за специальностью 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2011.

Обосновано, что экономическое содержание процесса развития технического обеспечения аграрного производства целесообразно характеризовать посредством одной из наиболее общих общественных и экономических категорий - воссоздание. Воссоздание означает непрерывное повторение, постоянное обновление процесса производства.

Доказано, что предпосылкой обеспечения необходимых темпов развития технического обеспечения отрасли будет повышение прибыльности сельско-хозяйственных предприятий. Двумя другими путями формирования ресурсной базы является привлечение заёмных средств и инвестиции коммерческих структур. Проведенные исследования показали, что технические средства играют в аграрном производстве важную и многоплановую роль. В ее составе можно выделить три основных компонента: 1) функциональный; 2) инфраструктурообразовательный; 3) результатобразовательный.

Расширенное в процессе исследования понимание роли технического обеспечения позволяет предложить, во-первых, основное требование к экономическому механизму машинообеспечения аграрного сектора - стимулировать продажу производителям не отдельных машин, а технологических комплексов специального назначения. Во-вторых, при определении цены на технические средства использовать нормативно-параметрические подходы, сравнивая характеристики отечественных машин с зарубежными аналогами и соответственно корректируя зарубежную цену. В-третьих, цену на агросервисные услуги формировать с учетом реального их эффекта у пользователя. В-четвертых, рекомендовать определять энергетическую эффективность технических средств растениеводства как отношение введенной в производственный процесс энергии к ее содержанию в полученной продукции растениевода. В-пятых, на уровне предприятия определять общий объем работы технических средств отработанными киловатт-часами двигателей внутреннего сгорания и электродвигателей.

Установлено, что одним из основных требований к экономическому механизму рынка технических средств является эквивалентность обмена - равновыгодность производства и сбыта машин промышленными предприятиями и их использование сельхозтоваропроизводителем. Равновыгодность рассматривается прежде всего с позиций прибыльности, рентабельности отраслей, то есть всей совокупности предприятий, что к ним относятся. Равновеликая рентабельность рассматривается не столько как свидетельство справедливости распределительных

отношений, а как экономическая предпосылка поступательного развития всех секторов экономики, сбалансированного экономического роста.

Доказано, что техническая оснащенность аграрного производства достигла той критической черты за которой стоит полная деиндустриализация аграрного производства и прекращения товарного производства многих видов сельскохозяйственной продукции. Украина через техническую недооснащенность аграрного производства ежегодно недополучает около трети валового сбора сельскохозяйственной продукции.

Обеспечение аграрного сектора экономики Украины техникой следует рассматривать с позиций ее функциональной достаточности. Количество и качество технических средств должно быть достаточным для выполнения ими своих непосредственных функций. Соответственно и характеристика состояния обеспечения может быть, во-первых, симптоматической и, во-вторых, прямой. Учитывая ряд особенностей определения потребности в технических средствах, оно должно осуществляться с учетом трех взаимосвязанных аспектов. Первый - определение качественного состава типов машин. Второй – определение типоразмеров (марок машин). Третий - определение физического количества определенных типоразмеров машин.

Проведенные исследования позволили очертить общие принципиальные подходы и последовательность разработки потребности аграрного производства в технических средствах. Сначала необходимо определиться с базовыми положениями этой работы: политика самообеспечения продовольствием и экспортная ориентация АПК Украины, многоукладность аграрного сектора, слабое регулирование размещения производства на территории страны, ориентация на технику отечественного производства, коллективное машиноиспользование, первичный объект определения потребности - территория.

Определено, что для успешного функционирования и развития внутреннего рынка сельскохозяйственной техники необходимо, в первую очередь направить аграрную политику государства на возобновление и укрепление платежеспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей. Для этого нужно использовать все возможные рычаги влияния на укрепление рынков сельско-хозяйственной продукции и техники. Это ценовые, налоговые, финансово-кредитные и другие экономические мероприятия, которые должны быть направлены на повышение рентабельности продукции.

Доказано, что в условиях низкой платежеспособности сельскохозяйственных товаропроизводителей - потребителей техники с точки зрения организации и функционирования рынка технических средств заслуживает на внимание создание и развитие вторичного рынка техники. Вторичный рынок позволяет обеспечивать экономически слабые предприятия, в т.ч. и фермерские и других производителей сельскохозяйственной продукции недорогой сельскохозяйственной техникой.

Установлено, что важным направлением развития технического обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей является финансовый лизинг. В последнее время лизинговые структуры постепенно занимают одно из ведущих мест в системе обеспечения сельскохозяйственного производства техникой. Другим направлением повышения эффективности аграрного производства является рациональное использование техники. Сюда следует отнести систему точного земледелия и внедрения новейших технологических и технических систем GPS мониторинга и диспетчеризации.

Ключевые слова: техническое обеспечение, эффективность использования техники, технический потенциал, технический сервис, технологии, инновации, лизинг .

Ivanishin V.V. System of development of the technical providing of agrarian sector of APC of Ukraine: methodology and organization. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of economic sciences after specialty 08.00.03 - Economics and management by the national economy. - The National university of life environmental sciences of Ukraine, Kyiv, 2011.

In dissertation methodological and organizational approaches are generalized to the improvement of the technical providing of agricultural enterprises. Directions of acceleration of this process are offered taking into account a situation in economic practice of Ukraine and requirements of objective economic laws.

In particular, it is developed and grounded methodological bases of the scientific providing of forming, functioning and recreation of technical base of agrarian production. The criteria of estimation of economic position and efficiency of functioning of the system of the technical providing of agrarian sector of AIC are definite. Practical recommendations are offered in relation to the improvement of the technical providing due to organization and development of firm technical service. Grounded directions of rise of efficiency of the use of technique on the basis of introduction of innovative developments and technologies.

Keywords: technical providing, efficiency of the use of technique, technical potential, technical service, technologies, innovations, leasing.